

tató polgárának. A törekvés beépült az oktatásba is, ennek a leginkább megfogható formája a helytörténet oktatása.

A helytörténeti tantárgy bevezetését is az önkormányzat kezdeményezte, a helyi polgároso-
dási folyamatok elősegítésére tett törekvések szerves részeként. Oktatását 1993-ban vezették
be, kísérleti jelleggel az általános iskolák felső tagozatán, 1995-től azonban rendes tárgyként,
helyenként önállóan, helyenként más tárgyak (történelem, földrajz, osztályfőnöki óra) keret-
én belül. A tananyag – az *Újpest története* címet viselő olvasókönyv – a Pedagógiai Központ
közreműködésével, pályázat útján készült el. A kezdeményezés részét képezi egy kerületi szint-
ű vetélkedő is, a Városvédő Egyesülettel együttműködésben. A vetélkedő keretében, a több
hónapos felkészülési idő során megadott témákban készített dolgozatokat a vetélkedőt köve-
tően a *Helytörténeti Értesítő* jelenteti meg. A kezdeményezés igen népszerű az iskolák körében,
az önkéntes vetélkedőre 20 iskolából 18 jelentkezett múlt évben. A díjakat a helyi vállalkozók
ajánlják fel, ezek többnyire praktikus dolgok, melyek révén jól össze lehet kapcsolni a művel-
tség megszerzését a helyi iskolák megsegítésével. Ha a kezdeményezés ilyen sikeresen folytató-
dik, nem lehetetlen, hogy az önkormányzat elérje közvetett célját is a helytörténet oktatása
révén: a kerület, a város népességmegtartó erejének további növelését. Az önkormányzat a
helytörténet oktatásától azt várja, hogy segít kialakítani a lakosság polgári öntudatát, kezde-
ményezőkészségét, növelni fogja a város lakosságmegtartó erejét is: ha a tanulók jobban meg-
ismerik, hogy hol laknak, s jobban kötődnek már gyermekkorukban lakóhelyükhöz, akkor
várható, hogy ha el is kerülnek idővel máshová továbbtanulni, annak végeztével nagyobb
eséllyel jönnék vissza polgárnak Újpestre.

Imre Anna

KÖZÉPISKOLAI PEDAGÓGUSOK AZ ELMÚLT ÉVEK PEDAGÓGIAI, MÓDSZERTANI, TANTÁRGYI VÁLTOZÁSÁIRÓL

Az Oktatáskutató Intézet a 90-es évek elején kapcsolódott be abba a nemzetközi vizsgálatba,
amelyik 12 ország összehasonlításának eredményeként a pedagógusok élet- és munkakörülmé-
nyeinek változását kívánja elemezni. A vizsgálat legújabb szakaszában a pedagógusok vál-
tozásokhoz (reformokhoz, átalakításokhoz, újításokhoz) való viszonyát, s ezen változások ha-
tását kívánta feltérképezni. Az interjú vizsgálat során – a nemzetközi összehasonlíthatóság
érdekében – arra törekedtünk, hogy elsősorban olyan változásokról kérjünk véleményeket,
amelyeknek az oktatás, a pedagógiai munka szempontjából is fontos szerepük van, s el kíván-
tuk kerülni azt a csapdát, hogy a pedagógusok kizárólag az oktatást érintő – máskülönben a
jelenlegi körülmények között igencsak releváns – gazdasági változásokat tüntessék fel a leg-
fontosabb kiindulópontként.

A felmérés eddigi eredménye 34 interjú beszélgetés, az alábbiakban az ezekből levonható
legfontosabb következtetéseket ismertetjük. Az interjúkra vidéki középiskolákban került sor
az ország számos pontján (Bács-Kiskun, Baranya, Békés, Csongrád, Győr-Sopron, Pest illetve
Szabolcs-Szatmár megyékben), többségében a megyeszékhelyeken, közel egyharmadnyi arány-
ban pedig kisebb városokban.

A megkérdezettek közé kizárólag olyan pedagógusok kerülhettek be, akik legalább 5 éve
ezen a pályán tevékenykednek, s közülük is elsősorban olyanok kiválasztására került sor, akik
több éve tanítanak jelenlegi iskolájukban, ily módon jó rálátásuk van az elmúlt években az
iskolában bekövetkezett változásokról. Az interjút adók többsége nő volt, egyharmadnyian

tartoztak a legfeljebb 35 évesek közé, a legnépesebb korosztály pedig a 36–45 éveseké volt. A szaktárgyak szerinti megoszlás meglehetősen differenciált: a kérdezettek között egyaránt megtalálhatók voltak a humántárgyakat és a reáltárgyakat, valamint – kisebb arányban – a készségi tárgyakat oktatók.

A változások jellege

Elsőként arra kértük a válaszadókat, hogy soroljanak fel három olyan változást, amelyet munkájuk szempontjából fontosnak, meghatározónak érzékelnek az elmúlt évek iskolai változásai közül. A későbbiekben ezeket sorbarendeztettük, s a további kérdéseket csak a legfontosabbnak ítélt változásra vonatkozóan tettük fel.

A leggyakrabban említettek között a tantárgyakkal kapcsolatos változások vezetnek, amelyet a megkérdezettek közül 21-en említettek. Az oktatás szerkezeti illetve strukturális tényezőit (pl. az iskolaváltási életkor, az osztálylétszám vagy a tanítási órák ütemezésének megváltozását) a kérdezettek közül minden második válaszadó megemlítette. Ugyancsak jelentős változások következtek be a diákok összetételét, érdeklődését illetően s az alkalmazott módszerek, taneszközök terén. A kérdezettek kisebb hányada említett olyan változásokat, amelyek tulajdonos- vagy vezetőváltásra, illetve a nagyobb önállóságra, a szabadabb légkörre vezethetők vissza.

A változások célja és kezdeményezője

Az előzőeket rangsorolva kitűnik, hogy a leggyakrabban a konkrét tantárgyakkal, egy-egy tantárgy anyagának módosulásával kapcsolatos változások állnak az első helyen, így a továbbiakban a kérdésekre adott válaszok többsége ezekre vonatkozik. Éppen emiatt adódhat az, hogy a változásokat az esetek többségében (több, mint felelérésben) maga az iskola kezdeményezte, s míg az országos szervek szerepe is viszonylag meghatározó volt ebből a szempontból, addig a helyi szervek és a diákok kezdeményezése csak nagyon szűk körben volt érzékelhető.

A válaszadó pedagógusok között – eddigi vizsgálataink szerint – azok voltak többségben, akik valamilyen módon maguk is kezdeményezői, vagy tervezői, döntéshozói voltak ezeknek a változásoknak. Adódik ez részben abból is, hogy – amint azt láttuk – a megújulás kezdeményezői többnyire maguk az iskolák, nem egy esetben az ott tanító pedagógusok voltak. A megkérdezettek között mindössze ketten voltak olyanok, akik a kialakulóban lévő változások ellenében léptek fel valami módon, néhányan (7 fő) azonban az egyszerű végrehajtói szerepbe kényszerültek, gyakran anélkül, hogy véleményüket bárki is előzetesen kérte volna.

A változások fő célja a diákok tudásanyagának bővítése volt (9 esetben kaptuk ezt a választ), ugyanakkor az átalakulóban lévő sajátos magyarországi helyzetet mutatja, hogy az oktatás területén bekövetkezett változásokban jelentős szerepe volt a társadalmi változásokra való reakciónak is (7 eset). Ennél kisebb arányban voltak, akik az iskola hatékonyabb működését vagy a diákok egyéni-szociális fejlődését tartották szem előtt a jobbítások kimunkálásakor. A válaszadók többsége (71 százaléka) olyan változásokról adott számot, amelyek az évek során folyamatos átalakuláson mennek majd keresztül, s kevesen voltak, akik azonnali, teljes körű megvalósítást igénylő változásokról számoltak be.

Segítő és gátló tényezők

A változások végrehajtásának elősegítésében a pedagógusok a legnagyobb segítséget az iskolai vagy más helyi vezetés irányából érzékelték, néhányan egyéb külső segítséget is kaptak: a kollégák illetve a diákok támogatását is maguk mögött tudhatták, de a második leggyakoribb

segítő tényezőnek mindezek ellenére a „személyes kompetencia”: a saját szakértelem tudata, a változások iránt érzett rokonszenv, korábbi tapasztalatok tűnnek (gyakorlatilag minden harmadik megkérdezett érzett ilyen jellegű támogatást).

A változások végrehajtásában a leggyakoribb gátló tényezőnek a forráshiány mutatkozott: a kérdezettek több mint egynegyede számolt be ilyen jellegű hátráltató tényezőről. Összességében jól kirajzolódik, hogy a hátráltató tényezők többsége nem az iskolán belülről (azaz nem a vezetés, az adminisztráció, a kollégák illetve a diákok köréből) származott, hanem valamilyen iskolán kívüli tényezőtől vagy objektív akadályok (pl. forrás- illetve eszközhiány) meglétéből.

A változások hatása a pedagógusok munkájára

A megkérdezett pedagógusok többsége úgy érzékelte, hogy a szóban forgó változások tanári munkájuk nagy hányadát (41 százalék), vagy egészét (27 százalék) érintették. A többség általában a munka „nehezedéséről” számolt be, arról, hogy több időt, energiát igényelt a készülés, az órák megtervezése (14 fő), néhányan azonban mindezek ellenére pozitívként azt is megemlézték, hogy az órák, s ezáltal maga a tanítás is színesebb, változatosabb lett, néhányan a korábbinál jobb képességű, érdeklődőbb diákokról, módszertani, tartalmi újításokról szóltak. Mindezek mellett az interjúkból az is kiderül, hogy a változások egy-két esetben a pedagógusok felelősségének növekedését, illetve újabb stresszhelyzeteket is hoztak.

Mindezekből az is következik, hogy az esetek többségében a változások a pedagógusok szakmai fejlődését is pozitívan érintették: a megkérdezettek kétharmada arról számolt be, hogy szakmai munkáját a korábbinál fokozottabb tájékozódás, új szemlélet jellemzi. Néhányan negatív hatásokat tapasztalnak a szakmai fejlődés terén (2 fő), ugyanennyien pedig azt róják föl, hogy nehéz igazán lépést tartani a szakterületükön bekövetkezett változásokkal.

Mindez a munkaidő-felhasználásban is többletet jelentett: a pedagógusok kétharmada arról számolt be, hogy a korábbinál több készülésre, több időre van szüksége, s alig néhányan (3 fő) akadtak, akik úgy érzékelik, hogy a változások révén időt nyertek. A többiek általában a munkaidő átstrukturálódásáról, „racionalizálódásáról” nyilatkoztak, s pozitív fejleményekről számoltak be, így például arról, hogy a korábbiaknál jobban be tudják osztani idejüket, szabadabban rendelkeznek felőle, az eddiginél kevesebb időt fordítanak megbeszélésekre, értekezletekre.

A szakmai jellegű változások az esetek felében nem hoztak lényegi változást a kollégákhoz, a többi pedagógushoz fűződő kapcsolatok jellegében, intenzitásában, ugyanakkor azok körében, akik beszámoltak ilyen változásokról, fele-fele arányban voltak, akik pozitív fejleményekről (jobb, gyakoribb, harmonikusabb kapcsolat) illetve negatív tendenciákról (feszültebb, ritkább kapcsolattartás) szóltak.

A változások hatása a diákokra

A pedagógusok többsége a változások diákokra gyakorolt hatását valamivel kisebbnek tételezi, mint a saját tanári munkájára való befolyás mértékét, nem egészen fele, mintegy 45 százalékuk érzékelte úgy, hogy ezek az innovációk nagymértékben vagy teljes egészében érintették a diákok mindennapjait, a többiek általában csak kisebb vagy elenyésző hatást érzékeltek.

A hatások zöme a diákok esetében is pozitívnak mondható: a leggyakrabban az hangzott el, hogy a diákok érdeklődőbbek, nyitottabbak, aktívabbak lettek (13 eset), míg néhányan azt emelték ki, hogy tájékozottabbakká, sokoldalúbbakká, kooperatívabbakká váltak, vagy jobb kommunikációs készségekre tettek szert. Néhány válasz erejéig ugyanakkor – a változás jellegével összefüggésben – az is megfogalmazódott, hogy a középiskolások kevésbé érdeklődők

(pl. egy-egy tárgy iránt), kiábrándultak, illetve talajvesztettek, többet vállalnak, mint amit teljesíteni képesek.

A kérdezettek viszonya a további változásokhoz

A kérdezettek többsége pozitívan viszonyul az átalakulásokhoz, ugyanakkor akadtak néhányan, akik nagyon negatívan (3 fő) vagy eléggé negatívan (6 fő) vélekednek róluk. Mindez és az eddig elmondottak természetesen alapjaiban befolyásolják azt is, hogy a kérdezettek hogyan viszonyulnának egy esetleges jövőbeni változáshoz. Ezt a feltevésünket egyébként a kérdezettek kétharmada saját maga is megerősíti, amikor úgy gondolja: az, hogy a jövőben támogatna-e valamilyen átalakulást iskolájában, alapvetően függ a korábbi tapasztalataitól, a konkrét változásokkal kapcsolatos benyomásaitól. Kritériumként leginkább az fogalmazódott meg, hogy csak szakmailag megalapozott és jól előkészített megújulásban vennének részt aktívan is, s a kérdezettek egyötöde kifejezetten igényli azt, hogy az ilyen változások előkészítésébe magukat a pedagógusokat is vonják be.

A kérdezettek többsége tehát a jövőbeli változásokat illetően – némi fenntartással ugyan, de – alapjaiban úgy nyilatkozott, hogy inkább támogatóként, semmint ellenzőként lépne fel. Kevesen (mindössze 2 fő) vállalnák az aktív ellenző szerepét, azét, aki bármiféle változás keréktörőjeként, ellendrukkereként szerepelne, ugyanakkor a „passzív visszavonulást” már jóval többen elképzelhetőnek tartanák (17 fő). Megfigyelhető, hogy a megkérdezett pedagógusok közül gyakorlatilag senki sem utasítana el a jobbításban való részvételt mindenfajta előzetes tájékozódás nélkül, s a legtöbben ötletek adásával is segítenék azok sikerre vitelét. Ugyanakkor a változások konkrét kivitelezésében, végrehajtásukban és módszerei, tapasztalatai értékelésében már jóval kevesebben, mindössze egyharmadnyian vállalnának részvételt, s még kevesebben vállalnának konkrét tisztséget, így például felügyelő bizottsági tagságot.

Szemerszki Mariann

